

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה חמישית - מועד קיץ 2007

שאלונים: 001102, 205

מוגש על-ידי: דנית בר-אור, אלי לוי, חוה צדוק וגליה סמו

מורים לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שתי שאלות

שאלה מספר 1 – סיפורי אבות

- א. משמעות היסטורית-סיפור העקדה הוא סיפור מעבר מקורבן אדם לקורבן בע"ח. כך אברהם עקד את האיל במקום את יצחק בנו. משמעות תיאולוגית-סיפור העקדה מהווה את ניצחון המלך, ה', על המולך. שיא עבודת המולך בא לידי ביטוי בהקרבת קורבנות אדם וסיפור העקדה השולל קורבנות אדם, מלמד על ניצחון זה.
- ב. (1) המלה "הנני" בפסוק 1 מעידה על מוכנותו של אברהם לעשות כל מה שה' יצווה עליו- אהבת האל.
- המלה "הנני" בפסוק 7 מעידה על מוכנותו של אברהם לעשות הכול למען יצחק בנו- אהבת אדם (אהבת האב את בנו).
- הקונפליקט הוא בין אהבת אברהם לאל (הדורש את הקרבת בנו) ובין אהבתו לבנו.
- (2) ההופעה השלישית של המלה "הנני" בפסוק 11 פותרת קונפליקט זה, משום שמלאך ה' מונע את עקדת יצחק ע"י אברהם, ובכך מראה שאין ניגוד בין אהבת האל לאהבת האדם (כי האל לא חפץ בקורבנות אדם).

שאלה מספר 2- סיפורי אבות

- א. נקודות הדמיון (על הנבחן לציין שתיים מהנקודות הבאות):
- בשני הסיפורים הילד ניצל בסופו של דבר.
 - בשני הסיפורים אם הילד מתנתקת מהילד בשל חששה לגורלו.
 - בשני הסיפורים בולטת דאגת האם לגורל בנה.
 - בשני הסיפורים גורל שני הילדים נקשר בסופו של דבר לעם המצרי.

ההבדלים (על הנבחן לציין שתיים מהנקודות הבאות):

- ישמעאל ניצל בשל התערבות אלוהים, ואילו משה ניצל בזכות בת פרעה.
- הפרידה של הגר מישמעאל היא פרידה זמנית, שכן בסופו של דבר הם נשארים יחד, ואילו משה אינו חוזר לחיות עם הוריו לאחר ההתנתקות.
- הגר מרחיקה את ישמעאל ממנה כי היא חוששת לראות במותו, ואילו אם משה מפקידה את מרים על מנת להשגיח על משה.
- ההתנתקות של משה מהוריו נובעת מצו פרעה, שמורה להורגו, ואילו התנתקות ישמעאל מאברהם נובעת מהוראה אלוהית.
- אברהם מקבל הבטחה שגם לאחר ההתנתקות ה' ידאג לישמעאל, ואילו הורי משה אינם מקבלים הבטחה/סיוע אלוהי.
- המים אצל משה מהווים סכנה, ואילו המים אצל ישמעאל מהווים ישועה והצלה.

ב. הקושי התיאולוגי - כיצד ייתכן שמלאך ה' שואל את הגר שאלות

אינפורמטיביות, הרי הוא אמור לדעת הכול!?

פתרון - תפקיד השאלות הוא לפתוח עם הגר בשיחה או: לגרום להגר להבין שה' מתעניין בשלומה.

שאלה מספר 3 – מעמד האישה

- א. (1) עפ"י החוק המקראי אין להעדיף במשפט הירושה את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. לבכור יש להעניק פי שניים בהשוואה לשאר הבנים במשפחה. זהו צו בלתי מותנה: אין קשר בין התנהגות הבכור לבין המגיע לו בירושה. בחוקי חמורבי מתנים את קבלת הירושה בהתנהגותו של הבן: אם חטא פעמיים - ניתן להדיחו מן הירושה.
- (2) ספורנו טוען שאסור להעביר את הבכורה מהבן בגלל שנאה לאמו או אהבת אישה אחרת, אך כמו בחוקי חמורבי, הוא מתנה את מעמד הבכורה בהתנהגות הבכור. אם יהיה רשע - ניתן לסלקו מן הבכורה.
- ב. (1) לפי פירוש ספורנו, יעקב נהג בהתאם לחוק בדברים, כיוון שהחוק אוסר להעדיף את בן האהובה על פני בן השנואה, וספורנו מפרש שהוא מתיר לסלק את הבכור מהבכורה, יעקב רשעתו. יעקב העביר את הבכורה מראובן ליוסף לאחר שראובן חטא.

(2) עפ"י הכתוב בבראשית, יעקב נהג בניגוד לחוק בדברים כיוון שמן הכתובים בבראשית עולה שראובן היה בכורו של יעקב, שנולד לו מן האישה השנואה (לאה) ויוסף היה בנה של האישה האהובה, רחל. החוק בדברים אוסר להעביר את הבכורה מבן השנואה לבן האהובה, אך יעקב נהג בניגוד לחוק והעביר את הבכורה מראובן ליוסף.

פרק שני

על הנבחן לענות על שלוש שאלות

שאלה מספר 4 – סיפורי אבות

א. הראיות להייתה של רחל אישה עצמאית, פעלתנית ויוזמת (על הנבחן לציין שלוש ראיות):

- רחל בולטת ביופיה "ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה".
- לאחר מפגשה עם יעקב היא מזדרזת להודיע לאביה על בואו של יעקב (כ"ט ט 12).
- היא תקיפה בדרישתה לילד: "הֲבָה לִי בָנִים, וְאִם אֵין - מִתָּה אֶנְכִּי!" (בראשית ל 1).
- היא יוזמת את נתינת בלהה, שפחתה, ליעקב, כדי להיבנות ממנה: היא תגדל את הבנים שייוולדו לשפחתה, ואולי תצליח להרות גם היא (ל 3-4: "הִנֵּה אֶמְתִּי בְלָהָה - בְּאֵ אֱלֹהֶיהָ וְתֵלֵד עַל בְּרַפִּי וְאֶפְנֶה גַם אֶנְכִּי מִמֶּנָּה").
- היא מביעה בגלוי את רגשותיה. הכתוב, שבדרך כלל נוקט בלשון רמז, מציין בפירוש שהיא קנאה באחותה. קנאה זו באה לידי ביטוי גם בהצעה לתת ללאה את משכבה בלילה עם יעקב, תמורת הדודאים שקטף ראובן. לדעת ג' כהן, הדודאים מבטאים אהבת בן לאמו, ורחל השתוקקה לאהבה כזו ועל כן הייתה נחושה בדעתה "לקנות" מלאה את הדודאים.
- שמות בניה והשמות שהיא מעניקה לבני בלהה מעידים על המתח בו היא מצויה ועל קנאתה לאחותה. הם גם מביעים את אישיותה הסוערת, החזקה והאגוצנטרית: דן- "דָּנַי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקִלִּי וַיִּתֵּן לִי בֵן" (בראשית ל 6); נפתלי- "נִפְתָּלִי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם אָחֹתִי, גַם יָכַלְתִּי" (בראשית ל 8); יוסף- "אֶסֶף אֱלֹהִים אֶת חֲרָפְתִּי. וְתִקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף

לאמר יסוף יהנה לי בן אחר" (בראשית ל 23-24); בן-אוני (בנימין): "ניהי בצאת נפשה פי מתה ותקרא שמו בן-אוני" (כלומר היא קראה לבנה על שם הסבל והייסורים שנגרמו לה בלידתו; בראשית ל"ה 18).

- היא אשת סודו של יעקב: הוא מתייעץ עימה במהלכים חשובים שהוא עומד לבצע. כאשר הוא מתכוון לברוח מבית לבן, נאמר אמנם שהוא קורא לשתו נשיו ("וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה"; בראשית ל"א 4), אולם שם רחל נזכר ראשונה. גם כאשר שתיהן עונות לו, נזכרת רחל ראשונה ("ותען רחל וללאה"; ל"א 14). הפועל ביחיד מצביע על המבצעת העיקרית של הפעולה- רחל.
- כשיעקב ומשפחתו עוזבים את בית לבן, רחל גונבת את התרפים ומוצאת דרך מיוחדת להסתירם מאביה (בראשית ל"א 34-35: "וירחל לקחה את התרפים ותשםם בכר הגמל ותשב עליהם... ותאמר אל אביה: אל יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי. ויחפש ולא מצא את התרפים").

ראיות להיותה של לאה דמות אימהית, ביתית, שקטה, פאסיבית (על הנבחן לציין שלוש ראיות):

- היא מכנה את ילדיה בשמות המבטאים את שאיפתה לאהבת יעקב (כ"ט 32): "ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה יהנה בעניי כי עתה יאהבני אישי"; כ"ט 33: "ותאמר כי שמע יהנה כי שנואה אנכי... ותקרא שמו שמעון"; כ"ט 34: "ותאמר עתה הפעם ילנה אישי אלי... על בן קרא שמו לוי"; (ועוד). למעשה, דמותה של לאה מעוצבת כך שכל מחשבותיה מכוונות אל יעקב, וכל שאיפתה- שהוא יגביר את קרבתו אליה.
- כל חייה היא סבילה: אביה לוקח אותה ונותן אותה ליעקב ("ויקח את לאה בתו ויבא אותה אליו", כ"ט 23).
- גם כשהיא לכאורה פעילה- למשל בהענקת זלפה ליעקב- היא עושה כן בעקבות יוזמתה של רחל (רחל מעניקה את בלהה ליעקב- בראשית ל 4; לאה מעניקה את זלפה ליעקב- בראשית ל 9).
- לכאורה לאה יוצאת ביוזמתה לקראת יעקב ומכריזה ששכרה אותו לשכב עימה בלילה זה, אולם גם היוזמה לעסקה זו באה מצד רחל.

- ב. במהלך הדורות השתנו דמויותיהן של רחל ולאה ומעמדן בתודעת העם: **רחל**, שהייתה עקרה רוב שנותיה, הפכה ל"אם הבנים", כפי שמשתקף בנבואת ירמיהו (ל"א 14-16): "כֹּה אָמַר יְהוָה: קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים. **רְחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ, מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנוּ. כֹּה אָמַר יְהוָה: מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי, וְעֵינַיִךְ מִדְמָעָה, כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֶתְךָ נְאֻם-יְהוָה, וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב. וַיֵּשׁ-תִּקְוָה לְאַחֲרֵיתְךָ, נְאֻם-יְהוָה וְשָׁבוּ בְנִים לְגִבּוֹלָם."**
- לאה**, שבסיפורי בראשית בולט בה בעיקר מוטיב האימהות- קבורה ליד בעלה כיתר האמהות ולפיכך מגלמת דווקא את דמות הרעיה, זאת לאחר שבנתה את דמותה כרעיית יעקב במשך כל שנות חייה, בהתמדה ובמסירות.

שאלה מספר 5 – סיפורי אבות

- א. על הנבחן לציין שלוש מהנקודות הבאות:
1. בשתי הבריתות קיימת אות לברית (שמירת השבת/מילה).
 2. בשתי הבריתות תוקפה של הברית הוא לעולם.
 3. בשתי הבריתות אדם שאינו מקיים את הברית יומת.
 4. בשתי הבריתות הצדדים בברית הם ה' ועם ישראל (במילה- אברהם מייצג את כל העם).
- ב. הברית המתוארת בבראשית ט' היא ברית בין ה' לבין האנושות (שנוח ובניו מייצגים במעמד זה). בברית זו מתחייב ה' לא להביא עוד מבול לעולם. ברית זו שונה מברית המילה מכיוון שבברית המילה קהל היעד הוא עם ישראל בלבד ואילו בברית הקשת בענן, קהל היעד הוא האנושות כולה.

שאלה מספר 6 – מעמד האישה

- א. יש לציין פעולה אחת מהפעולות הבאות:
- נופלת לרגלי המלך (פסוק 24)
 - משתחוה בפני המלך (פסוק 23)
 - ממהרת לרדת מהחמור (פסוק 23)
 - מביאה מנחה לדוד (פסוק 27)

- על הנבחן לציין שלוש מהאמירות הבאות:
- אביגיל לוקחת על עצמה את האשמה להתרחשויות (פסוקים 24-25).
 - מכפישה את נבל (פסוק 25).
 - מכנה עצמה "אמה" ואת דוד "אדני".
 - קושרת את מעשייה לרצון ה' (פסוק 26).
 - מאחלת לדוד אריכות ימים וניצחון על אויביו (פסוק 29).
 - אביגיל מבקשת מדוד לזכור אותה ואת מעשיה (פסוק 31).
- תתקבלנה תשובות נוספות המבוססות על הפסוקים.
מטרת אביגיל בפעולותיה ובדבריה היא למנוע מדוד להוציא לפועל את תכניתו- השמדת נבל וביתו- להרגיע ולגרום לו להפעיל שיקול דעת.
- ב. האישה התקועית מבקשת לגרום לדוד להשיב את אבשלום מגשור על אף מעשיו.
- על הנבחן לציין אחד מהרמזים הבאים:
1. האישה התקועית מדגישה שהמלך וכיסאו יהיו נקיים ולא ייזקו מפסיקתו ובכך רומזת לדוד שאיש לא יבקר אותו על החלטתו להחזיר את אבשלום (פסוק 9).
 2. האישה התקועית יוצאת נגד גאולת דם ובכך רומזת שאין להעניש בעונש מוות את אבשלום על רצח אמנון, אלא להחזירו (פסוק 11).

שאלה מספר 7 – מעמד האישה

- א. (1) המקרה- אדם שהתגרש מאשתו, והיא נישאה לאחר, ולאחר מכן התגרשה או התאלמנה.
- הדין- לא יוכל בעלה הראשון לשאת אותה בשנית.
הנימוק- זהו מעשה תועבה שמטמא את הארץ (נימוק דתי).
או: מניעת פריצות מינית (נימוק מוסרי).
- (2) ערות דבר- מעשה מיני פגום או: כל דבר שהסתירה ממנו או: כל דבר שעשתה שלא לטעמו. ספר כריתות- מסמך גירושין רשמי.
- ב. חוק מספר 5 מוסיף שאסור לאישה ליזום את הגירושין (אם תעשה זאת תומת)- דבר שאינו נזכר בחוק המקראי. חוק מספר 6 דומה לחוק המקראי בכך שבשני החוקים יוזמת הגירושים היא של הבעל.

שאלה מספר 8 – מעמד האישה

א. שלוש התקופות הן :

1. תקופת האבות - בתקופה זו ניכר יחס שלילי לנישואים עם נשים נוכריות מתוך העדפה של נישואים אנדוגמיים (נישואים בתוך המשפחה).
2. תקופת ראשית המלוכה - תקופה זו מאופיינת בסובלנות עד אדישות של סופרי המקרא לתופעה.
3. תקופה בית ראשון ובית שני - הזרם המרכזי של האידיאולוגיה המקראית, שולל לחלוטין את נישואי התערובת.

ב. יש לציין שלושה מהמאפיינים הבאים ולהדגים על דמות אחת :

1. מפתה

תמר - פיתתה את יהודה - התחזתה לזונה

רחב - זונה במקצועה

יעל - פיתתה את סיסרא

רות - פיתתה את בועז בגורן

2. מתקשרת לשבט יהודה או בית דוד

תמר - ילדה את פרץ וזרח ליהודה - זרע דוד.

רחב - מתי א, 5 : [הגנאלוגיה של ישו] : "ושלמון הוליד את בעז מרחב ובעז

הוליד את עובד מרות ועובד הוליד את ישי [=אבי דוד]" אימו של בועז.

יעל - התחברות שבט הקיני והטמעתו ביהודה :

וּבְנֵי קִינֵי חִתָּן מִשָּׁה עָלוּ מְעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוֹדָה מְדַבְּרֵי יְהוֹדָה אֲשֶׁר

בְּנֶגֶב עָרָד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם [שופטים א, 16].

רות - יולדת את עובד שילד את ישי שילד את דוד.

3. פועלת למען עם ישראל תוך כדי סיכון ומתנתקת מעמה

תמר - פועלת לקיום חוק הייבום, המשך הזרע תוך הסתכנות בשריפה.

רחב - מסתכנת בכך שאוספת את המרגלים לתוך ביתה - גורמת לכך

שיריחו תיפול ביד בני ישראל.

יעל - מסתכנת בכך שסיסרא יהרוג אותה - פועלת לניצחונם של שבטי ישראל.

רות - עוזבת את בית אביה ודואגת לנעמי.

4. נוכריותה מעצימה את החיוביות שבה ובמעשיה

תמר - כנענית

רחב - כנענית

יעל - משבט הקיני

רות - מואביה (דברי בועז לרות בפרק ב')

אופצייה ב' להדגמה - טבלה:

נשים נכריות חיוביות:

הקריטריון	תמר	רחב	יעל	רות
מפתות [חובבות או מקצועיות]	פיתתה את יהודה – התחזתה לזונה	זונה במקצועה	פיתתה את סיסרא	פיתתה את בועז בגורן
התחברות לשבט יהודה, בעיקר למשפחת דוד	ילדה את פרץ וזרח ליהודה – זרע דוד	מתי א, 5: [הגנאלוגיה של ישו]: "ושלמון הוליד את בעז מרחב ובוז הוליד את עובד מרות ועובד הוליד את ישי [=אבי דוד]" אימו של בועז	התחברות שבט הקיני והטמעתו ביהודה: וּבְנֵי קִינֵי חֲתָן מִשֵּׁה עָלוּ מְעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מְדַבְּרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנָגְבַּ עָרֹד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם [שופטים א, 16]	יולדת את עובד שילד את ישי שילד את דוד
התנתקות מתרבותה עמה או בית אביה ופועלת לטובת מי שהתחברה אליו תוך סיכון אישי	פועלת לקיום חוק היבוס המשך הזרע תוך הסתכנות בשריפה	מסתכנת בכך שאוספת את המרגלים לתוך ביתה – גורמת לכך שיריחו תיפול ביד בני"ש.	מסתכנת בכך שסיסרא יהרוג אותה – פועלת לניצחונם של שבטי ישראל.	עוזבת את בית אביה ודואגת לנעמי.
מוצאה הנוכרי מעצים את התנהגותה החיובית	תמר כנענית	רחב כנענית	יעל משבט הקיני	רות מואביה [דברי בועז לרות בפרק ב']